

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 9/2011 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 13 päivänä lokakuuta 2011 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 47/2011 vp).

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta ja sosiaali- ja terveysvaliokunta ovat antaneet asiasta lausunnot (PeVL 15/2011 vp ja StVL 11/2011 vp), jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Tuomo Antila, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Jonna Salmela, sosiaali- ja terveysministeriö
- hovioikeudenneuvos Marjatta Möller, Helsingin hovioikeus
- osastonjohtaja, käräjätuomari Matti Palojärvi, Helsingin käräjäoikeus
- hallinto-oikeustuomari Leena Nurmi, Hämeenlinnan hallinto-oikeus

- hallintojohtaja Ritva Kujala, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira
- erikoistutkija Johanna Lammi-Taskula, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Terveystieteiden tutkimuskeskus
- vs. johtava sosiaalityöntekijä Aulikki Haimi-Kaikkonen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
- lakimies Jaana Tervo, lapsiasiavaltuutetun toimisto
- asianajaja Auni Särkkä, Suomen Asianajajaliitto
- ohjelmajohtaja Hanna Heinonen, Lastensuojelun Keskusliitto ry
- erityisasiantuntija Aila Puustinen-Korhonen, Suomen Kuntaliitto
- pääsihteeri Mirjam Kalland, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- toiminnanjohtaja Anu Uhtio, Adoptioperheet ry
- hallituksen puheenjohtaja Anna-Maija Tiainen ja hallituksen jäsen Viivi Pietikäinen, Aikuiset adoptoidut ry
- toiminnanjohtaja Anja Ojuva, Interpedia ry
- hallituksen varapuheenjohtaja Sunita Saari, Kansainvälisesti adoptoidut aikuiset ry
- järjestölakimies Tiina Tammi, Pelastakaa Lapset ry
- hallituksen puheenjohtaja Juha Jämsä, Sateenkaariperheet ry

- tutkija Anna Moring, Seksuaalinen tasavertaisuus SETA ry
  - Toiminnanjohtaja Tuula Kumpumäki, Yhteiset Lapsemme ry
  - professori Markku Helin
  - professori Raimo Lahti.
- Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet
- valtiovarainministeriö
  - Väestörekisterikeskus
  - Vuxna internationellt adopterade VIA i Finland rf
  - Vammaisfoorumi ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi adoptiota koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan. Nykyinen lapseksiottamisesta annettu laki ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella adoptiolaillla. Lisäksi ehdotetaan muutoksia avioliittolakiin ja eräisiin muihin lakeihin.

Uudistuksen yleisenä ja ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista adoptioasioissa. Tämän ohella tarkoituksena on kehittää kotimaista adoptioprosessia ottamalla lakiin tarkemmat säännökset adoptioneuvonnasta ja saattamalla myös kotimaiset adoptiot lupamenettelyn piiriin kansainvälisten adoptioiden tavoin. Lisäksi asiaan osallisten oikeusturvaa adoptioprosessin eri vaiheissa parannetaan laajentamalla oikeutta hakea muutosta adoptioprosessin aikana tehtäviin päätöksiin.

Ehdotetun adoptiolain mukaan tuomioistuini voisi vahvistaa, että adoptiolapsella on oikeus pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaansa adoption jälkeen. Tämän ansiosta adoptioasiaa ratkaistaessa olisi käytettävissä nykyistä monipuolisempi valikoima keinoja, joilla voidaan edistää lapsen edun toteutumista kunkin yksittäistapauksen olosuhteita vastaavalla tavalla.

Uudistuksen yhtenä tavoitteena on ehkäistä ennalta niin kutsuttuihin itsenäisiin adoptioihin liittyviä riskejä. Tähän pyritään muun muassa tuomalla ilman palvelunantajan myötävaiku-

tusta toteutettavat kansainväliset adoptiot lupamenettelyn piiriin.

Adoptioasioita käsittelevien viranomaisten organisoimista kehitetään nykyistä tarkoituksenmukaisemmaksi. Adoptioasioita käsittelevä lautakunta ja muut adoptioasioihin liittyvät operatiiviset tehtävät ehdotetaan siirrettäväksi sosiaali- ja terveysministeriöstä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoon.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Strasbourgissa 27 päivänä marraskuuta 2008 lasten adoptiosta tehdyn yleissopimuksen sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Yleissopimuksen tavoitteena on yhdenmukaistaa sopimusvaltioiden adoptiolainsäädäntöä ja adoptiomenettelyä sekä ennen kaikkea edistää lapsen etua. Ehdotettu adoptiolainsäädäntö on sisällöltään sopusoinnussa yleissopimuksen kanssa.

Esitys liittyy valtion vuoden 2012 talousarvioesitykseen.

Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan tasavallan presidentin asetuksella. Muut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2012. Adoptiolain eräiden säännösten voimaantulosta säädettäisiin kuitenkin valtioneuvoston asetuksella.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

*Yleisperustelut**Esityksen tausta ja tavoitteet*

Nykyisen lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) voimaantulon jälkeen kehitys adoptioasioissa on ollut nopeaa. Kotimaisten adoptioiden määrä on vähentynyt huomattavasti ja viime vuosina myös kansainvälisten adoptioiden määrä on kääntynyt selvään laskuun. Tilanne on siten jo pitkään ollut se, että adoptiota hakevia on huomattavasti enemmän kuin adoptiolapsia. Saadun arvion mukaan yhtä adoptiolasta kohti on viime vuosina ollut noin viisi adoptiota hakevaa perhettä.

Adoptioasioissa tapahtunut kehitys huomioon ottaen valiokunta pitää esitystä adoptiolainsäädännön uudistamisesta kokonaisuudessaan tarpeellisena ja ajankohtaisena. Esitykseen sisältyy useita myönteisiä uudistuksia, kuten adoptioprosessin kehittäminen, asiaan osallisten oikeusturvan parantaminen sekä aikaisempien vanhempien, erityisesti biologisen isän, aseman vahvistaminen. Lisäksi on erittäin myönteistä, että kokonaisuudistuksen yleiseksi ja ensisijaiseksi tavoitteeksi on asetettu lapsen edun edistäminen adoptioasioissa ja että tämä periaate kirjataan lakiin. Valiokunta korostaa, että tämän tavoitteen tulee olla ensi sijalla myös käytännössä uusia säännöksiä tulkittaessa ja sovellettaessa.

Hallituksen esityksestä ilmenevin perustein ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja puoltaa esityksessä tarkoitettua yleissopimuksen hyväksymistä sekä esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä jäljempänä esitetyin huomioin ja muutosehdotuksin.

Avoliitto yhteisadoption edellytyksenä

Hallituksen esityksessä esitetään, etteivät muut kuin aviopuolisot voi adoptoida yhdessä. Yhteisadoptiota ei siten mahdollistettaisi rekisteröidyn parisuhteen osapuolille tai avopareille. Oikeustila jäisi tältä osin ennalleen.

Perustuslakivaliokunta on aiempaan tulkintakäytäntöönsä viitaten lausunnossaan katsonut, ettei perustuslain 6 §:n 2 momentista aiheudu nykyisessä yhteiskuntatilanteessa sellaisia ehdottomia vaatimuksia, jotka edellyttäisivät muiden kuin aviopuolisoiden mahdollisuutta yhteisadoptioon. Perustuslakivaliokunnan mukaan yhteisadoptiomahdollisuuden avaaminen jää siten lainsäätäjän harkintavallan piiriin.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan kysymystä rekisteröityjen parien oikeudesta yhteisadoptioon ei ole hallituksen esitystä valmisteltaessa arvioitu. Tämä johtuu siitä, että esityksen päätarkoituksena on uudistaa lapseksiottamisesta annettuun lakiin sisältyvät adoptiota koskevat yleiset säännökset. Ne eivät kuitenkaan säädä rekisteröityjen parien oikeudesta yhteisadoptioon, vaan tästä säädetään rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 9 §:n 2 momentissa. Kun esityksen valmistelussa ei ole ollut arvioitavana, tulisiko kyseistä säännöstä muuttaa, myöskään valiokunta ei ole ryhtynyt tätä kysymystä käsittelemään. Valiokunta toteaa, että kyseisen säännöksen mahdolliset muutostarpeet on tarvittaessa selvitettävä ja arvioitava erikseen.

Sitä, miksi yhteisadoptiota ei mahdollisteta avopareille, perustellaan esityksessä ennen kaikkea lapsen edulla ja mahdollisimman vakaiden ja turvallisten kasvuolosuhteiden turvaamisella. Myös lakivaliokunnan mielestä näillä seikoilla on asiaa harkittaessa erityistä merkitystä, koska adoptoitavalla lapsella on tyypillisesti jo taustallaan useita menetyksiä ja erokokemuksia. On myös huomattava, että adoptiossa lapsen suhde biologisiin vanhempiin katkeaa ja adoptiolasta pidetään adoptiovanhempien lapsena. Adoption oikeusvaikutukset ovat siten erittäin syvälliset, ja kyse on elinikäisestä ratkaisusta. Asiaa harkittuaan valiokunta on päättänyt puoltamaan esityksessä valittua ratkaisua. Asian harkinnassa valiokunta on antanut erityistä merkitystä sille, että avoliiton oikeusvaikutukset ovat nykyolinsäädännön mukaan avoliittoa turvaavammat. Näillä oikeusvaikutuksilla on merkitystä myös

lapsen kannalta, jos puoliset eroavat tai toinen heistä kuolee.

Vaikka esitys ei mahdollista yhteisadoptiota rekisteröidyille pareille eikä avopareille, se ei tuo muutosta nykytilaan siitä, että rekisteröidyn parisuhteen osapuoli tai avopuoliso voi adoptoida lapsen yksin. Esityksen valiokuntakäsittelyssä on tuotu esiin, että tämä mahdollistaa käytännössä yhteisadoptiota koskevien säännösten kiertämisen siten, että ensin toinen parisuhteen osapuolista adoptoi lapsen yksin ja sen jälkeen parisuhdekumppani adoptoi lapsen perheen sisäisesti. Tältä osin valiokunta toteaa, että vieraan lapsen adoptioimismahdollisuuksia heikentää käytännössä merkittävästi se, että adoptoitavia lapsia on huomattavasti vähemmän kuin adoptiota hakevia ja että adoptiovanhempia valittaessa avioparit on asetettu säännönmukaisesti yksinhakijoiden edelle. Käytännössä yksin adoptoiminen on ollut mahdollista lähinnä erityistapauksissa esimerkiksi, jos kyse on hakijan lähisukulaisesta. Tilanne ei tulisi jatkossakaan muuttumaan, sillä esityksessä ehdotetaan, että edellä mainittu periaate lapsen sijoittamisesta ensisijaisesti kahden vanhemman perheeseen kirjataan lakiin. Tältä osin valiokunta viittaa myös jäljempänä adoptiolakiehdotuksen 27 §:n kohdalla esitettyyn.

Toisaalta esityksessä edellytetään rekisteröidyssä parisuhteessa tai avoliitossa elävän adoptionhakijan parisuhdekumppanin suostumusta adoptioon ja tämän osallistumista adoptioneuvontaan. Saadun selvityksen mukaan rekisteröidyn parisuhteen toisen osapuolen suostumus on tarpeen yleissopimusvelvoitteiden vuoksi. Valiokunnan mielestä hakijan rekisteröidyn parisuhdekumppanin tai avopuolison suostumus on perusteltu myös lapsen edun varmistamiseksi, jotta lapsi ei tule adoptoiduksi perheeseen, jossa hakijan parisuhdekumppani vastustaa adoptiota. Lisäksi on huomattava, että esitys mahdollistaa suostumusedellytyksestä poikkeamisen. Lapsen edun kannalta myös se on perusteltua, että hakijan rekisteröity parisuhdekumppani tai avopuoliso osallistuu adoptioneuvontaan.

Adoptionhakijan ikää sekä adoptionhakijan ja adoptoitavan ikäeroa koskevat vaatimukset

Adoptiolakiin esitetään kirjattavaksi uudet säännökset adoptionhakijan vähimmäis- ja enimmäisiästä sekä adoptionhakijan ja adoptoitavan välisestä vähimmäis- ja enimmäisikäerosta, kun kyse on alaikäisen lapsen adoptiosta. Esityksen mukaan hakijan vähimmäisikä olisi pääsääntöisesti 25 vuotta, mikä vastaa voimassa olevaa lakia. Ehdoton alaikäraja olisi 18 vuotta. Lisäksi adoptionhakija ei saisi olla 50 vuotta vanhempi. Adoptionhakijan ja adoptoitavan välinen vähimmäisikäero olisi vuorostaan 18 vuotta ja enimmäisikäero 45 vuotta. Enimmäisikäeroa koskevaa rajaa noudatetaan jo nykyisin käytännössä. Ikää ja ikäeroa koskevista vaatimuksista voitaisiin poiketa esityksessä mainituilla perusteilla.

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on lausunnossaan pitänyt ehdotettuja ikärajoja lapsen edun kannalta perusteltuina ottaen huomioon, että säännöksissä mahdollistetaan ikärajoista poikkeaminen muun muassa perheen sisäisessä adoptiossa tai jos adoption vahvistamiseen yksittäistapauksessa on lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan arvioinut, että adoption ikävaatimuksille on sinänsä osoitettavissa perustuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuja hyväksyttävien perusteita. Perustuslakivaliokunnan mielestä esityksessä esitetyt perustelut eivät kuitenkaan ole kaikilta osin kestävä tai ne puuttuvat kokonaan, minkä vuoksi lakivaliokunnan pitää perusteluja mietinnössään selventää. Perustuslakivaliokunta ymmärtää ikärajojen mukanaan tuoman hallinnollisen yksinkertaisuuden adoptiomenettelyssä, kun tarve tapauskohtaiseen harkintaan vähenee, mutta hallinnon voimavarojen puute tai tehostamistarve ei voi olla hyväksyttävä syy ikään perustuvalla erottelulla. Perustuslakivaliokunnan arvion mukaan esityksen kategoriset ikävaatimukset muodostuvat perusteettoman jyrkiksi ja saavat määräävän aseman adoption edellytysten arvioinnissa. Ne eivät myöskään kaikissa kohdin yksiselitteisesti tue sääntelyn päämäärää tur-

vata adoptiolapselle riittävä huolenpito, kasvatus ja elatus lapsen itsenäistymiseen saakka.

Perustuslakivaliokunnan mukaan pääsääntöisiä vähimmäis- ja enimmäisikärajoja sekä ikäerovaatimusta tulee ainakin osittain väljentää tai vaihtoehtoisesti laajentaa niitä koskevia poikkeamismahdollisuuksia. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että lakivaliokunnan tulee harkita esimerkiksi lakiehdotuksen "erittäin painavaa syytä" koskevan poikkeamisperusteen väljentämistä "perustelluksi syyksi" sekä mahdollisuutta luopua ikävaatimusten kohdistamisesta molempiin puolisoihin.

Lakivaliokunnan käsittelyssä erityisesti hakijan enimmäisikää sekä hakijan ja adoptoitavan lapsen enimmäisikäeroa koskevat vaatimukset herättivät keskustelua ja asiantuntijoiden näkemykset niistä hajaantuivat. Esitettyjä ikävaatimuksia kannatettiin, mutta niitä esitettiin myös laskettaviksi. Toisaalta eräät pitivät esitettyä 50 vuoden ikärajaa tarpeettomana ja katsoivat, että 45 vuoden ikäerovaatimus on lapsen edun turvaamiseksi riittävä.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta on päättänyt puoltamaan enimmäisikää ja ikäeroa koskevien vaatimusten kirjaamista lakiin, sillä tämän voidaan katsoa parantavan ennakoitavuutta ja edistävän hakijoiden yhdenvertaista kohtelua adoptioprosessissa. Kyseisten vaatimusten avulla voidaan ennen kaikkea turvata se valiokunnan tärkeänä pitämä tavoite, että adoptiolapsi saa adoptiovanhemmat, joilla on lapsen varhaiseen aikuisikään saakka kykyä ja voimavaroja huolehtia lapsesta ja hänen elätksestaan sekä valmiuksia tukea lasta ottaen huomioon hänen menetyskokemuksensa ja mahdolliset erityistarpeensa. Saadun selvityksen mukaan nähtävissä on, että adoptoitavat lapset ovat aiempaa vanhempia, jopa kouluikäisiä. Vanhemman lapsen adoptiossa adoptiovanhempien riittäväillä voimavaroilla on erityistä merkitystä, sillä yleensä lapsen erityisen tuen tarve iän myötä lisääntyy. Ikävaatimuksia asetettaessa on lisäksi perusteltua pyrkiä siihen, että adoptiovanhemman ja adoptiolapsen välille syntyy mahdollisimman luonnollinen ikäero. Toisaalta, vaikka hakijan enimmäisiäksi esitetty 50 vuotta

on esimerkiksi muissa Pohjoismaissa sovellettuihin ikävaatimuksiin verrattuna korkea, on huomattava, että ihmisten eliniänodote on yleisesti noussut ja lapsia hankitaan aiempaa vanhempina. Ennen kuin adoptioprosessi käynnistetään, on voitu käydä läpi pitkäkestoisia lapsettomuushoitoja. Myös adoptioprosessi itsessään voi kestää vuosia. Edellä esitetyt seikat kokonaisuutena huomioon ottaen valiokunta on päättänyt puoltamaan ikäeroa koskevan pääsääntöasettamista esitettyyn 45 vuoteen samoin kuin hakijan enimmäisiän asettamista 50 vuoteen.

Toisaalta lakivaliokunta katsoo, ettei pääsääntöisiä ikävaatimuksia tule korostaa liikaa, sillä muillakin seikoilla, kuten hakijoiden elämäkokemuksella ja erityisvahvuuksilla, on merkitystä. Sääntösten soveltamisessa on siten oltava liikkumavaraa tapausten yksilölliseksi harkitsemiseksi ja lapsen edun varmistamiseksi ja näin mahdollistaa se, että lapsen edun kannalta perustelluista syistä adoptio voidaan toteuttaa, vaikka hakija on täyttänyt 50 vuotta tai hakijan ja lapsen välinen ikäero on enemmän kuin 45 vuotta. Tältä osin valiokunta katsoo, että esitetyt poikkeusmahdollisuudet ovat liian tiukat ja johtavat ikävaatimusten liian kategoriseen soveltamiseen erityisesti adoptionhakijan enimmäisiän osalta, koska ikää koskeva sääntely muodostaa ehdottoman esteen vieraan lapsen adoptioimiselle. Sen sijaan adoptionhakijan ja adoptoitavan lapsen enimmäisikäeroa koskeva sääntely ei ole itsessään yhtä ehdoton, koska enimmäisikärajan täytyminen määrittelee vain sitä, minkä ikäisen lapsen hakija voi adoptoida.

Edellä olevan perusteella valiokunta kiinnittää erityistä huomiota poikkeusperusteeseen, joka mahdollistaa adoption, jos siihen on "lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä". Esiityksen mukaan tätä poikkeusperustetta voidaan soveltaa adoptionhakijan enimmäisiän osalta, kun adoptionhakijan aikaisemmin adoptoiman lapsen biologinen sisarus tarvitsee adoptiovanhemmat. Lisäksi mainitaan esimerkkinä tilanne, jossa adoptoitava ja adoptionhakija ovat läheistä sukua keskenään. Adoptionhakijan ja adoptoitavan lapsen enimmäisikäerovaatimuksesta poikkeamiseen voi esityksen mukaan vuo-

rostaan olla peruste esimerkiksi tilanteessa, jossa etsitään sopivia adoptiovanhempia useammalle sisarukselle, jotka erityisen tuen tarpeen vuoksi ovat vaikeasti sijoitettavissa. Sen sijaan aviopuolisoiden välinen ikäero tai se, että perheessä jo olevalle lapselle haluttaisiin adoption kautta saada sisarus, eivät esityksen mukaan oikeuttaisi poikkeamaan enimmäisikävaatimuksesta. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan adoption mahdollisuutta ei kuitenkaan näisäkään tapauksissa ole perusteltua ehdottomasti estää. Valiokunta katsookin, että poikkeamisperusteita on tarpeen lieventää. Tältä osin valiokunta viittaa adoptiolain 6 ja 7 §:n perusteluihin.

Poikkeusperustettakin sovellettaessa adoptiolain 3 §:ssä säädettyjen adoption yleisten edellytysten tulee kuitenkin täytyä. Kun hakija on täyttänyt 50 vuotta, on valiokunnan mielestä asianmukaista, että hakijan terveydentila ja muu elämäntilanne selvitetään tavanomaistakin perusteellisemmin sen arvioimiseksi, onko hakijalla riittävästi voimavaroja adoptiolapsesta huolehtimiseen tämän varhaiseen aikuisikänsä saakka.

Valiokunta kuitenkin toteaa, että kansainvälisesti vertaillen ratkaisu siitä, että lakiin sisältyy sekä adoptionhakijan enimmäisikää että adoptionhakijan ja adoptoitavan lapsen enimmäisikäeroa koskeva vaatimus, on poikkeuksellinen. Tämä huomioon ottaen, ja koska adoptionhakijan enimmäisikää koskeva vaatimus on nykytilaan nähden uusi, valiokunta pitää välttämättömänä, että adoptionhakijan enimmäisikää koskevan vaatimuksen sekä enimmäisikää ja enimmäisikäeroa koskevien vaatimusten yhtäaikaisen voimassaolon vaikutuksia seurataan ja arvioidaan sen selvittämiseksi, onko enimmäisikää koskeva vaatimus enimmäisikäeroa koskevan vaatimuksen ohella ylittää tarpeen. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, aiheutuuko sääntelystä kohtuuttomia tilanteita esimerkiksi niin, että Suomi ei voi jatkossa tarjota adoptioperheitä sen mukaisesti kuin kansainvälisessä adoptiossa heille olisi tarvetta. Kuten edellä on todettu, kehityssuuntana on, että Suomeen tarjotaan adoptoitavaksi entistä vanhempia, jopa kouluikäisiä lapsia, ja lapsia, joilla

on erityisiä tarpeita. Valiokunta ehdottaa asiaa koskevan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Adoptionhakijan vähimmäisiän sekä adoptionhakijan ja adoptoitavan lapsen välisen vähimmäisikäeron osalta valiokunta toteaa, että niitä ei ole esityksessä juurikaan perusteltu. Asiaa harkittuaan valiokunta on päättänyt puoltamaan vähimmäisiän asettamista esitettyyn 25 vuoteen, koska adoptionhakijan tulee olla iältään riittävän kypsä päättämään adoptiolapsen ottamisesta ottaen huomioon, että adoptiossa on kyse ratkaisusta, jolla on syvällisiä ja elinikäisiä vaikutuksia lapsen ja adoptiovanhempien kannalta. Lisäksi on otettava huomioon, että adoptio on erityinen tapa tulla lapseksi perheeseen ja tilanne eroaa biologisen lapsen saamisesta. Adoptionhakijalla tulee siten olla riittävästi elämäkokemusta ja kykyä huolehtia adoptiolapsesta, jolla voi taustansa ja kokemustensa vuoksi olla erityisen tuen, avun ja hoivan tarvetta. Lisäksi hakijalla tulee olla valmius käsitellä lapsen kanssa tämän alkuperään liittyviä, mahdollisesti hyvinkin arkaluonteisia kysymyksiä. Esitystä siitä, että adoptionhakijan ja adoptiolapsen ikäero olisi vähintään 18 vuotta, tukee valiokunnan mukaan vuorostaan se, että näin adoptiovanhemman ja adoptiolapsen välinen ikäero ei ole pienempi kuin se yleensä on biologisen vanhemman ja lapsen välillä. Kyse on siten luonnollisen sukupolvien välisen eron varmistamisesta adoptiovanhemman ja adoptiolapsen välillä.

Adoptioneuvonta

Adoptioneuvonnasta esitetään annettavaksi nykyistä tarkempia säännöksiä. Lakivaliokunta pitää erityisen kannatettavana esitystä siitä, että adoptoitavalle lapselle nimettäisiin adoptioneuvonnasta vastaava sosiaalityöntekijä. Tämä edistää sitä, että adoptioasiaa hoitaa käytännössä sama henkilö koko adoptio menettelyn ajan. Toisaalta on perusteltua lapsen edun kannalta edellyttää, että tehtävään nimetty sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa, kun on kyse lapsen sijoittamisesta perheeseen.

Tarkempia säännöksiä esitetään myös niin sanotusta jälkipalvelusta eli avusta ja tuesta adoption vahvistamisen jälkeen. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että adoptoiduille ja heidän perheilleen on saatavissa apua ja tukea paitsi välittömästi adoption tultua vahvistetuksi myös tarvittaessa myöhemminkin. Jälkipalvelun tarve saattaa syntyä vuosienkin kuluttua adoption vahvistamisesta, esimerkiksi kun adoptoitu tulee murrosikään tai aikuistuu. Lakivaliokunta yhtyy sosiaali- ja terveystieteiden esittämään siitä, että on välttämätöntä, että kunnissa huolehditaan adoptioneuvonnan voimavarojen riittävydestä ja siitä, että adoptioneuvontaa ja perheen tarvitsemaa tukea on saatavissa tarpeen mukaan.

Esityksen mukaan säännöstä adoption vahvistamisen jälkeen annettavasta adoptioneuvonnasta sovellettaisiin vain lain voimaantulon jälkeen vahvistettuihin adoptioihin. Tältä osin valiokunta korostaa selvyyden vuoksi, että tämä ei merkitse sitä, etteikö ennen uuden lain voimaantuloa vahvistetuissa adoptioissa olisi oikeutta jälkipalveluun. Kyse on siitä, että näihin adoptioihin sovellettaisiin jälkipalvelun osalta jatkossakin nykyistä lapseksiottamisesta annettua lakia. Nykyisen ja tulevan lain erona on tältä osin vain se, että tulevan lain mukaan adoptiovanhemmille on lisäksi tarjottava mahdollisuutta erityisen avun ja tuen tarpeen selvittämiseen adoptioneuvonnassa. Tällaista mahdollisuutta ei ole tarpeen eikä tarkoituksenmukaista tarjota vanhoissa adoptioissa ottaen huomioon, että tarkoitus on, että erityisen avun ja tuen tarve selvitetään mahdollisimman pian adoption vahvistamisen jälkeen.

Myönteistä on myös se, että esityksessä selkeytetään adoptioneuvonnan antajan ja kansainvälisestä adoptiopalvelusta huolehtivan palvelunantajan tehtäviä jälkipalvelussa. Tämä on tärkeää ottaen huomioon, että adoptioneuvontaan kuuluva jälkipalvelu on maksuton sosiaalipalvelu, kun taas kansainvälinen adoptiopalvelu rahoitettaisiin jatkossakin nykyiseen tapaan adoptionhakijoilta perittävillä palvelumaksuilla. Sekä kotimaiset että kansainväliset adoptiot ovat kuitenkin samassa asemassa suhteessa

adoptioneuvontaan kuuluvaan jälkipalveluun, sillä adoptiolapset ja -perheet ovat oikeutettuja tähän maksuttomaan sosiaalipalveluun siitä riippumatta, onko kyse kotimaisesta vai kansainvälisestä adoptiosta.

Lupamenettely adoptioasioissa

Yksi hallituksen esityksen keskeisistä muutosehdotuksista on se, että myös kotimaisissa adoptioissa edellytettäisiin lupaa samalla tavoin kuin nykyisin edellytetään kansainvälisissä adoptioissa. Luvan myöntäisi adoptiolautakunta. Lakivaliokunta kannattaa lupamenettelyn ulottamista kotimaisiin adoptioihin, sillä tämä yhtenäistää ja samalla selkeyttää adoptiomenettelyä kotimaisissa ja kansainvälisissä adoptioissa. Lupamenettelyn avulla myös hakijoiden soveltuvuus adoptiovanhemmiksi voidaan arvioida mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Kansainvälisissä adoptioissa edellytetään lähtökohtaisesti adoptioluvan lisäksi kansainvälisen adoptiopalvelun saamista sosiaali- ja terveystieteiden hyväksymältä palvelunantajalta. Nyt esitetään, että myös sellaiset kansainväliset adoptiot, jotka toteutetaan ilman kansainvälistä adoptiopalvelua eli niin kutsutut itsenäiset adoptiot, saatetaan lupamenettelyn piiriin. Keskeinen muutos nykytilaan on lisäksi se, että itsenäinen adoptio olisi Suomessa pätevä vain, jos adoptiolupa on myönnetty. Jos lupaa ei ole myönnetty, adoptiota ei enää jatkossa voitaisi tunnustaa päteväksi jälkikäteen Helsingin hovioikeuden päätöksellä. Hallituksen esityksestä ilmenee, että käytännössä adoptiolupa voitaisiin myöntää itsenäiseen adoptioon lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa on kyse sukulaislapsen adoptiosta. Vieraan lapsen itsenäiseen adoptioon lupaa ei siten lähtökohtaisesti voitaisi myöntää.

Lakivaliokunta toteaa, että edellä mainitut muutosehdotukset merkitsevät tiukentuvaa suhtautumista itsenäisiin adoptioihin. Tämä on perusteltua, koska itsenäisiin vieraan lapsen adoptioihin liittyy merkittäviä riskejä esimerkiksi lapsikaupasta, kun ne toteutetaan normaalin adoptioprosessin ulkopuolella. Ongelmallista on ollut myös se, että nykyisin on vasta jälkikäteen

päästy arvioimaan sitä, ovatko hakijat kelpoisia ja sopivia adoptiovanhemmiksi, onko adoptio lapsen edun mukainen ja ovatko lapsen biologiset vanhemmat antaneet suostumuksensa adoptioon.

Koska kyse on merkittävästä muutoksesta nykytilaan, valiokunta pitää tärkeänä, että uudistuksesta tiedotetaan riittävästi hyvissä ajoin ennen uudistuksen voimaantuloa ja sen soveltamista seurataan.

Adoptiolapsen oikeus pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempansa

Esituksen mukaan käräjäoikeus voisi vahvistaa, että adoptiolapsella on oikeus tavata tai pitää muulla tavoin yhteyttä aikaisempaan vanhempansa. Tällaista mahdollisuutta ei sisälly voimassa olevaan lakiin, joten kyse on sekä periaatteellisesti että käytännön kannalta merkittävästä muutoksesta.

Lakivaliokunta suhtautuu uuteen instituution lähtökohtaisesti myönteisesti. Mahdollisuus vahvistaa yhteydenpito-oikeus aikaisempaan vanhempaan voi käytännössä olla tärkeä esimerkiksi silloin, kun sijaishuollossa oleva lapsi adoptoidaan sijaisvanhempien perheeseen. Sääntelyllä voi olla merkitystä myös silloin, kun kyse on perheen sisäisestä adoptiosta, sillä se mahdollistaa yhteydenpidon siihen biologiseen vanhempaan, joka luopuu vanhemmuudestaan.

Ottaen huomioon, että kyse on uudesta instituutiosta, valiokunta pitää perusteltuna, että toimivalta vahvistaa yhteydenpito-oikeus ja päättää mahdollisista muutoksista on tuomioistuimella. Lisäksi on perusteltua, että yhteydenpidon vahvistamisen edellytykset ovat suhteellisen tiukat eli edellytetään, että aikaisempi vanhempi ja adoptiovanhemmat ovat sopineet yhteydenpidosta eikä ole aihetta olettaa, että yhteydenpito olisi vastoin lapsen etua. Näin voidaan myös ehkäistä ja vähentää mahdollisia riitaisuuksia. Tilanteet voivat käytännössä myös muuttua, minkä vuoksi on tarpeen mahdollistaa se, että yhteydenpito-oikeutta koskevaa päätöstä voidaan jälkikäteen muuttaa.

Yhteydenpito-oikeutta koskeva päätös voitaisiin panna täytäntöön siten kuin lapsen tapaa-

misoikeutta koskeva päätös sillä erotuksella, että lasta ei kuitenkaan voitaisi määrätä noudettavaksi. Valiokunta pitää tarpeellisena, että sääntelyssä varaudutaan myös mahdollisiin riitailanteisiin, ja sen vuoksi puoltaa täytäntöönpanomahdollisuutta. Ilman tällaista mahdollisuutta sääntelyä voitaisiin käyttää väärin, kun päätös velvoittaisi osapuolia vain moraalisesti.

On myös tärkeää, että sääntely turvaa lapsen mahdollisuuden vaikuttaa häntä koskeviin asioihin hänen kehitystään vastaavalla tavalla. Valiokunta katsoo, että sääntely on tältä osin asianmukainen, sillä tuomioistuimelle säädetään velvollisuus ottaa yhteydenpitoa koskevaa asiaa ratkaistaessa huomioon lapsen mielipide. Lisäksi yhteydenpito-oikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoon sovellettaisiin lapsen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa noudatettavia säännöksiä, mistä seuraa, että täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi sitä vastustaa. Sama koskee alle 12-vuotiasta lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Valiokunta katsoo, että uuden sääntelyn soveltamista ja toimivuutta tulee seurata. Kun soveltamisesta on saatu kokemuksia, on mahdollista arvioida esimerkiksi sitä, onko jatkossakin perusteltua, että toimivalta päättää yhteydenpitoa koskevista muutoksista on vain tuomioistuimella, vai olisiko tarkoituksenmukaista, että myös lapsen kotipaikkakunnan sosiaalilautakunnalla olisi toimivalta vahvistaa yhteydenpito-oikeuden muuttamista koskeva sopimus.

Yksityiskohtaiset perustelut

2. Adoptiolaki

2 luku. Adoption edellytykset.

6 §. Adoptionhakijan vähimmäis- ja enimmäisikä. Pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan adoptionhakijan tulee olla vähintään 25-vuotias ja alaikäisen adoptiossa hän saa olla enintään 50-vuotias. Pykälän 2 momentissa säädetään pääsääntöä koskevista poikkeuksista,

joiden nojalla myös alle 25-vuotias — ei kuitenkaan alle 18-vuotias — tai yli 50-vuotias voi adoptoida lapsen. Momentin *1 kohta* koskee muun muassa perheen sisäistä adoptiota ja *2 kohta* tilannetta, jossa adoptoitavan ja adoptionhakijan välille on muodostunut vakiintunut lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava suhde. Pykälän *3 kohta* sisältää yleisen poikkeusperusteen, joka mahdollistaa adoption, jos tähän on lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä.

Yleisperusteluissa esittämänsä viitaten laki-valiokunta ehdottaa, että 2 momentin 3 kohtaa lievennetään siten, että adoptio on mahdollista, jos tähän on "lapsen edun kannalta perusteltua syytä". Enimmäisiästä poikkeamista voidaan harkita esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa aviopuolisoiden välinen ikäero on suuri ja toinen aviopuolisista on täyttänyt 50 vuotta. Sama koskee tilannetta, jossa on kyse useamman biologisen sisaruksen adoptoimisesta joko yhdellä kertaa tai erikseen. Valiokunnan mielestä on lasten edun mukaista, että he voivat tulla adoptoiduksi samaan perheeseen. Lisäksi kohtaa voidaan harkita sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun adoptionhakijat pyrkivät adoptoimaan perheeseen jo adoptoidulle lapselle sisaruksen, vaikka kyse ei olisi biologisesta sisaruksesta. Valiokunnan näkemyksen mukaan sisaruksen saaminen on lähtökohtaisesti sekä jo perheeseen adoptoidun että adoptoitavan lapsen etu. Erityisesti kansainvälisissä adoptioissa voi lapsen kannalta olla tärkeää saada samoista lähtökohdista tuleva sisarus, jonka kanssa voi jakaa taustansa ja erilaisuutensa. Edellä mainitut esimerkit eivät ole tyhjentyviä, vaan poikkeusperusteen soveltamista voidaan harkita muissakin tapauksissa.

Kuten yleisperusteluista ilmenee, poikkeusperustetta sovellettaessa korostuu hakijoiden yksilöllisen arvioimisen merkitys. Kun harkitaan, onko lapsen edun kannalta perusteltua syytä poiketa enimmäisikävaatimuksesta edellä kuvatuissa esimerkkitalanteissa, on toisaalta pyrittävä varmistumaan siitä, että hakijoilla on riittävät voimavarat huolehtia adoptiolapsesta tai -lapsista varhaiseen aikuisikään asti.

7 §. Ikäero. Pykälässä säädetään adoptoitavan ja adoptionhakijan välistä vähimmäis- ja enimmäisikäeroa koskevista edellytyksistä, joita sovellettaisiin alaikäisen lapsen adoptiossa. Pykälän *1 momentin* pääsäännön mukaan ikäeron tulee olla vähintään 18 vuotta ja se saa olla enintään 45 vuotta. Pykälän *2 momentissa* säädetään perusteista, joiden nojalla 1 momentin pääsäännöstä voidaan poiketa. Nämä perusteet ovat samat kuin 6 §:n 2 momentissa. Yleisperusteluissa esitettyyn viitaten valiokunta ehdottaa, että momentin *3 kohdan* poikkeusperustetta väljennetään vastaavasti kuin edellä on ehdotettu 6 §:n 2 momentin 3 kohdan osalta.

11 §. Vanhempien suostumukset. Pykälän *1 momentin* mukaan alaikäisen adoptiota ei voida vahvistaa, elleivät hänen vanhempansa ole antaneet siihen suostumustaan. Adoptio voidaan kuitenkin vahvistaa *2 momentissa* tarkoitetuissa tapauksissa, vaikka vanhempi on kieltäytynyt antamasta suostumustaan tai on peruuttanut aiemmin antamansa suostumuksen, sekä *3 momentissa* tarkoitetuissa tapauksissa, vaikka vanhemman suostumusta ei voida saada vanhemman sairauden tai vamman tai hänen olinpaikkansa tuntemattomuuden vuoksi.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että ehdotettu pykälä ilmaisee suostumukseen perustumattoman adoption erityisen poikkeuksellisen luonteen eikä sitä sen vuoksi voida pitää perustuslain tai Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta ongelmallisena. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota kuitenkin siihen, ettei säännöksessä käytetty ilmaisu "erittäin painavista syistä" kuvaa parhaalla mahdollisella tavalla yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaisesti perusteiden "poikkeuksellisuutta" (*on exceptional grounds determined by law*).

Lakivaliokunta toteaa, että 2 momentti sisältää useita edellytyksiä sille, milloin adoptio voidaan vahvistaa ilman vanhempien suostumusta. Kokonaisuutena arvioiden säännös mahdollistaa adoption vahvistamisen vain rajatuissa poikkeustapauksissa. Jotta säännös on paremmin sopusoinnussa yleissopimuksen vaatimus-

ten kanssa ja jotta siitä ilmenee vielä selkeämmin, että suostumukseen perustumaton adoptio tulee kyseeseen vain erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa, valiokunta ehdottaa, että momentissa käytetty ilmaisu "erittäin painavista syistä" muutetaan ilmaisuksi "erittäin poikkeuksellisista syistä". Vastaava muutos on tarpeen tehdä 3 momenttiin. Lisäksi valiokunta ehdottaa 2 ja 3 momenttiin kielellisiä tarkistuksia, joilla ei ole sisällöllisiä vaikutuksia.

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten valiokunta korostaa, että säännöstä sovellettaessa on aina otettava huomioon perhe-elämän suojaan liittyvät perus- ja ihmisoikeusvaatimukset. Tämä on tärkeää, jotta voidaan estää ihmisoikeusloukkauksien syntyminen yksittäistapauksissa.

4 luku. *Adoptioneuvonta.*

27 §. *Lapsen sijoittaminen.* Pykälässä säädetään lapsen sijoittamisesta adoptionhakijoiden luokse. Vastaavaa pykälää ei ole voimassa olevassa laissa, mutta esitetty säännös perustuu pitkälti adoptioasioissa noudatettuun käytäntöön.

Pykälän 1 momentin 2 kohdasta ilmenee, että lapsi pääsääntöisesti sijoitetaan perheeseen, jossa hän saa kaksi adoptiovanhempaa. Perustelujen mukaan adoptiolapsi tarvitsee usein erityistä hoitoa ja tukea, minkä vuoksi hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan huolehtiminen vaatii adoptiovanhemmilta riittäviä voimavaroja. Tämän vuoksi perhe, jossa on kaksi vanhempaa, on tässä suhteessa yleensä vahvuus.

Lakivaliokunta toteaa selvyuden vuoksi, että kohta tarkoittaa nykyisen lainsäädännön mukaisesti käytännössä sitä, että lapsi pääsääntöisesti sijoitetaan perheeseen, jossa hän saa adoptiovanhemmiksi miehen ja naisen, jotka ovat avioliitossa keskenään. Tämä seuraa useiden muiden säännösten yhteisvaikutuksesta. Adoptiolakiehdotuksen 9 §:stä ensinnäkin ilmenee, että muut kuin aviopuolisot eivät voi adoptoida yhdessä. Avioliittolain 1 §:stä ilmenee vuorostaan, että vain mies ja nainen voivat solmia keskenään avioliiton. Lisäksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 §:n 4 momentin mukaan säännöstä, joka koskee aviopuolisoa,

sovelletaan myös rekisteröidyn parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä. Toisin säädetään saman lain 9 §:n 2 momentissa, jonka mukaan rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta muun muassa lapseksiottamisesta annetun lain säännöksiä, jotka koskevat puolison oikeutta ottaa ottolapsi. Poikkeus tästä on perheen sisäinen adoptio.

Kohdasta ilmenee, että kahden vanhemman vaatimuksesta voitaisiin kuitenkin poiketa, jos tähän on yksittäistapauksessa erityinen syy. Lakivaliokunta ehdottaa, että kohdassa käytetään johdonmukaisuussyistä muualla lakiehdotuksessa vastaavissa asiayhteyksissä käytettyä ilmaisua siitä, että edellytetään "lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä". Ilmaisuihin myös korostaa sitä, että asiaa tulee arvioida lapsen, ei adoptiota hakevien näkökulmasta.

Pykälän 2 momentin mukaan lasta ei saa sijoittaa adoptiotarkoituksessa adoptionhakijoiden luokse, ellei heillä ole voimassa olevaa adoptiolupaa. Valiokunta ehdottaa momentin poistamista tarpeettomana, koska vastaavasta asiasta säädettäisiin adoptiolain 39 §:n 1 momentissa siten kuin valiokunta ehdottaa sitä tarkistettavaksi.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota myös pienten lasten sijoituksiin kotimaisissa adoptioissa. Valiokunta pitää tärkeänä, että pieni lapsi pyritään mahdollisuuksien mukaan sijoittamaan suoraan adoptiovanhempaan, jotta voidaan välttää lapsen kannalta tarpeettomat väliaikaiset sijoitukset ja vähentää lapselle syntyviä ylimääräisiä erokokemuksia.

6 luku. *Lupamenettely adoptioasioissa.*

39 §. *Lupavaatimus.* Pykälässä säädetään siitä, milloin adoptioon tarvitaan adoptiolupa. Esityksen valiokuntakäsittelyssä on kiinnitetty huomiota siihen, että ilmaisu "adoptiolupa" voi olla siinä mielessä harhaanjohtava, että adoptiolupa ei yksistään riitä adoption toteuttamiseen, vaan lisäksi tarvitaan tuomioistuimen vahvistus. Lakivaliokunta on kuitenkin päättänyt puoltamaan ilmaisun "adoptiolupa" käyttämistä, koska termi on vakiintunut ja erottuu muualla lainsäädännössä, erityisesti lastensuojelulainsäädännössä,

dännössä, käytetyistä ilmaisuista. Toisaalta valiokunnan mielestä adoptioluvan tarkoitus ei ilmene säännöksestä riittävän selkeästi, minkä vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän *1 momenttia* tarkistettavaksi.

Pykälän *3 momentin* mukaan adoptiolupaa on haettava ennen kuin hakija ottaa lapsen luokseen adoptiotarkoituksessa. Momentin yksityiskohtaisten perustelujen mukaan säännös on ohjeluonteinen. Valiokunta toteaa, että lähtökohta siitä, että adoptiolupa täytyy olla olemassa, kun hakija ottaa lapsen luokseen adoptiotarkoituksessa, ilmenee jo pykälän *1 momentista* siinä muodossa kuin valiokunta on sitä ehdottanut tarkistettavaksi. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että *3 momentti* poistetaan tarpeettomana. Valiokunta kuitenkin korostaa, että edellä mainittujen muutosten tarkoituksena ei ole muuttaa sitä esityksen lähtökohtaa, että säännös adoptioluvan hakemisesta etukäteen on ohjeluonteinen. Tämä merkitsee toisin sanoen sitä, että adoptiolautakunta voi tutkia lupahakemuksen, vaikka se olisi tehty sen jälkeen, kun hakija on ottanut lapsen luokseen adoptiotarkoituksessa. Tässä yhteydessä valiokunta viittaa myös jäljempänä adoptiolain *69 ja 74 §:n* perustelujen yhteydessä esitettyyn.

9 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.

69 §. Ulkomaisen adoption tunnustaminen ilman eri vahvistusta. 74 §. Ulkomaisen adoption vahvistaminen hovioikeuden päätöksellä. Ehdotetussa *69 §:ssä* säädetään perusteista, joiden täytyessä vieraassa valtiossa tapahtunutta adoptiota pidetään ilman eri toimenpidettä pätevänä Suomessa. Pykälän *1 momentin* mukaan adoptioluvan perusteella tapahtunut adoptio on ilman eri vahvistusta pätevä Suomessa. Jos pykälän edellytykset eivät täyty, ulkomainen adoptio voidaan vahvistaa Helsingin hovioikeuden päätöksellä, jos *74 §:ssä* säädetty edellytykset täyttyvät. Toisaalta *74 §:n 4 momentista* ilmenee, että hovioikeus ei saa vahvistaa päteväksi adoptiota, johon olisi tullut hakea adoptiolupa. Tarkoituksena on estää lupamenettelyn kiertäminen.

Esityksen valiokuntakäsittelyssä huomiota on kiinnittänyt *74 §:n 4 momentin* ehdottomuus, minkä on epäilty johtavan kohtuuttomuuksiin. Tältä osin valiokunta viittaa edellä *39 §:n* yhteydessä esitettyyn siitä, että adoptiolupa voidaan hakea myös jälkikäteen. Tämä koskee myös ilman palvelunantajan myötävaikutusta toteutettua kansainvälistä adoptiota. Jos adoptiolupa myönnetään, adoptio katsotaan *69 §:n 1 momentin* nojalla ilman eri vahvistusta päteväksi Suomessa. Tällaisessa tapauksessa *74 §* ei siten tule lainkaan sovellettavaksi. Valiokunta kuitenkin painottaa sen tärkeyttä, että adoptionhakijat hakisivat adoptioluvan jo etukäteen. Näin voidaan välttyä mahdollisilta yllätyksiltä ja kohtuuttomilta tilanteilta, jos adoptiolupaa ei myönnetäkään.

10 luku. Adoptioasioiden hallinto.

86 §. Adoptiolautakunta. Pykälässä säädetään adoptiolautakunnasta, joka olisi uusi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran yhteydessä toimiva adoptioasioita käsittelevä viranomais.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että lautakuntaa koskeva sääntely jää suurelta osin valtioneuvoston asetuksen varaan. Perustuslakivaliokunta on pitänyt välttämättömänä, että sääntelyä täydennetään säännöksillä lautakunnan asettamisesta, kokoonpanosta ja toimikaudesta. Lakivaliokunta ehdottaa, että pykälää täydennetään näitä seikkoja koskevilla uusilla säännöksillä (*uusi 3 ja 4 momentti*). Muutosten vuoksi pykälän momenttien numerointi muuttuu.

Lisäksi lakivaliokunta yhtyy sosiaali- ja terveysvaliokunnan esittämään siitä, että Valviran voimavarojen riittävyys myös näiden lisätehtävien hoitamiseen on välttämätöntä turvata.

11 luku. erinäiset säännökset.

93 §. Oikeus tietojen saamiseen. Pykälän *1 momentista* ilmenee selvä pääsääntö siitä, että kaikenikäisillä adoptiolapsilla on oikeus saada adoptioeuvonnan antajalta ja palvelunantajalta niiden hallussa olevat tiedot alkuperästään. Pykälän *2 momentin* mukaan tietojen antami-

sesta voidaan kuitenkin kieltäytyä muun muassa silloin, kun on perusteltua syytä olettaa, että tietojen antamisesta aiheutuu vaaraa adoptiolapsen terveydelle tai kehitykselle. Pykälän 3 momentin mukaan 2 momentissa tarkoitettu mahdollisuus kieltäytyä tietojen antamisesta ei kuitenkaan koski tiedon antamista aikaisemman vanhemman henkilöllisyydestä, jos tietoa pyytää muun muassa 12 vuotta täyttänyt adoptiolapsi.

Esityksen valiokuntakäsittelyssä on tuotu esiin, että alle 12-vuotiaiden lasten oikeutta saada tieto biologisen vanhemman nimestä ei saisi rajoittaa. Valiokunta pitää lapsen oikeutta saada tietoja alkuperästään ensiarvoisen tärkeänä. Toisaalta lapsen edun kannalta on perusteltua, että lasta myös tarvittaessa suojellaan häntä vahingoittavilta asioilta. Tiedonsaanti biologisen vanhemman henkilöllisyydestä saattaa vahingoittaa lasta poikkeuksellisissa tilanteissa, esimerkiksi silloin, kun lapsi on saanut alkunsa raiskauksen seurauksena. Tämän vuoksi on perusteltua, että adoptioneuvonnan antajalla ja palvelunantajalla on jatkossakin harkintavaltaa sen suhteen, annetaanko tieto alle 12-vuotiaalle lapselle vai ei. On huomattava, että erityisesti kotimaisessa adoptiossa tiedon antaminen biologisen vanhemman henkilöllisyydestä mahdollistaa yleensä käytännössä myös sen, että lapsi pyrkii itse ottamaan yhteyttä biologiseen vanhempansa.

Tässä yhteydessä valiokunta korostaa myös sen merkitystä, että adoptiovanhemmat kertovat adoptiolapselle hänen alkuperästään hänen kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Valiokunta pitää tärkeänä, että adoptioneuvonnassa kiinnitetään tulevien adoptiovanhempien huomiota asiaan.

8. Laki rikoslain muuttamisesta

25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista.

3 b §. Laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistavaksi se, että joku saa toisen antamaan suostumuksen adoptioon lupaamalla tai antamalla korvauksen taikka erehdyttämällä tai erehdyttä hyväksi käyttämällä. Kyse on uudesta kriminalisoinnista, jonka tarkoitus on suojata vapaata ja infor-

moitua suostumusta, joka on yksi adoption keisistä edellytyksistä. Kriminalisointi on tarpeen myös YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen tehdyn lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevan valinnaisen pöytäkirjan ratifioimiseksi.

Lakivaliokunta katsoo, että esitettyä kriminalisointia on tarpeen sekä rajoittaa että täsmennetään. Ensinnäkin valiokunta ehdottaa, että pykälä rajoitetaan koskemaan alaikäisten eli kahdeksaatoista vuotta nuorempien lasten adoptioita. Valiokunta ei pidä perusteltuna, että kriminalisointi koskisi tätä vanhempien henkilöiden adoptioita. Valiokunnan ehdottama muutos ei ole ristiriidassa edellä tarkoitettujen valinnaisen pöytäkirjan kriminalisointivelvoitteiden kanssa. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että momentissa käytettyä ilmaisua "suostumus adoptioon" täsmennetään ja rajoitetaan niin, että siinä viitataan adoptiolain 10 §:n 1 momentissa, 11 §:n 1 momentissa ja 13 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin suostumuksiin. Adoptiolain 10 §:n 1 momentti koskee 12 vuotta täyttäneen adoptoitavan suostumusta, 11 §:n 1 momentti alaikäisen lapsen vanhempien suostumusta ja 13 §:n 3 momentti alaikäisen lapsen huoltajan tai muun lailisen edustajan suostumusta silloin, kun vanhempien suostumusta adoptioon ei voida saada. Edellä mainitut säännökset ovat kriminalisoinnin tarkoituksen ja sen taustalla olevien tavoitteiden kannalta keskeiset, koska niissä on kyse suostumuksesta siihen, että lapsi luovutetaan adoptioon. Säännöksessä ei mainittaisi adoptiolain 13 §:n 1 ja 2 momenttia, sillä kyseisissä säännöksissä ei ole kyse suostumuksesta siihen, että lapsi luovutetaan adoptioon, vaan kyse on adoptionhakijan aviopuolison tai muun parisuhdekumppanin suostumuksesta siihen, että perheeseen otetaan adoptiolapsi.

Valinnaisen pöytäkirjan kriminalisointivelvoitteen mukaan rangaistussäännös on mahdollista rajata koskemaan vain sellaista epäasianmukaisin keinoin tapahtuvaa adoptiosuostumuksen hankkimista, joka tapahtuu lasten myynnin yhteydessä. Lasten myynnillä tarkoitetaan lapsen luovuttamista toiselle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan. Ehdotettuun rangaist-

tussäännökseen ei kuitenkaan valiokunnan mielestä ole perusteltua liittää edellytystä siitä, että lapsi luovutetaan toiselle henkilölle, koska säännöksen on tarpeen koskea myös tilanteita, joissa lapsen fyysistä luovuttamista toiselle henkilölle ei tapahdu. Tällainen on esimerkiksi perheen sisäinen adoptio.

3 c §. Laiton adoptiovälitys. Kyseessä on rikoslakiin lisättävä uusi rangaistussäännös, joka korvaisi lapseksiottamisesta annettuun lakiin sisältyvän rangaistussäännöksen. Samoin kuin 3 b §:n kohdalla, valiokunta ehdottaa, että pykälä rajoitetaan koskemaan kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön adoptiota. Lisäksi valiokunta pitää liian epämääräisenä *1 momentissa* käytettyä ilmaisua "joku muu kuin lapsen huoltaja luvattomasti". Ottaen huomioon, että pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tarkoitus on, että muiden tahojen kuin adoptiolain 22 §:ssä tarkoitettujen adoptioeuvonnan antajien ja 32 §:ssä tarkoitettujen palvelunantajien toimiminen adoptionvälittäjinä on rangaistavaa, valiokunta ehdottaa, että momenttia tarkennetaan perusteluissa esitetyllä tavalla.

Perustelujen mukaan rangaistussäännös kattaa myös esimerkiksi tilanteen, jossa palvelunantaja välittää adoptiolapsen Suomeen sellaisesta valtiosta, jonka kanssa tehtävään adoptioyhteistyöhön se ei ole saanut adoptiolain 90 §:ssä tarkoitettua lupaa. Valiokunta ei kuiten-

kaan pidä kriminalisoinnin ulottamista tällaiseen tapaukseen perusteltuna, sillä palvelunantajan virheelliseen menettelyyn voidaan puuttua hallinnollisin keinoin, viime kädessä peruuttamalla palvelunantajan toimilupa adoptiolain 89 §:n nojalla. Niin ikään on huomattava, että tällaisessa tapauksessa voivat tulla sovellettaviksi rikosoikeudelliset virkavastuuta koskevat säännökset adoptiolain 97 §:n nojalla.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä tarkoitetun yleissopimuksen,

että eduskunta hyväksyy tehtäväksi hallituksen esityksessä tarkoitetun yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaisen varauman,

että 1., 3.—7. ja 9. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 2. ja 8. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset) ja

että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan lausumaehdotus).

Valiokunnan muutosehdotukset

2.

Adoptiolaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 ja 2 §
(Kuten HE)

2 luku

Adoption edellytykset3—5 §
(Kuten HE)

6 §

Adoptionhakijan vähimmäis- ja enimmäisikä

(1 mom. kuten HE)

Adoptio voidaan 1 momentin estämättä vahvistaa, jos hakija on täyttänyt 18 vuotta ja:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

3) adoption vahvistamiseen on muutoin lapsen edun kannalta *perusteltua syytä*.

(3 mom. kuten HE)

7 §

Ikäero

(1 mom. kuten HE)

Adoptio voidaan vahvistaa, vaikka ikäero on 1 momentissa säädettyä pienempi tai suurempi, jos:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

3) adoption vahvistamiseen on muutoin lapsen edun kannalta *perusteltua syytä*.8—10 §
(Kuten HE)

11 §

Vanhempien suostumukset

(1 mom. kuten HE)

Adoptio voidaan kuitenkin erittäin *poikkeuksellisista* syistä vahvistaa, vaikka vanhempi on kieltäytynyt antamasta *siihen* suostumustaan (*poist.*) tai peruuttanut (*poist.*) antamansa suostumuksen, jos (*poist.*) *lapsen etu voimakkaasti puoltaa adoptiota eikä* suostumuksen antamisesta kieltäytymiseen tai annetun suostumuksen peruuttamiseen (*poist.*) ole riittävää aihetta, kun*otetaan huomioon (poist.)* lapsen ja vanhemman välisen *yhteydenpidon* tiiviys ja heidän välillään vallitsevan suhteen laatu.Jos vanhempi ei voi sairautensa tai vammansa vuoksi pätevästi ilmaista tahtoaan taikka vanhemman olinpaikka on tuntematon, adoptio voidaan erittäin *poikkeuksellisista* syistä vahvistaa, jos *lapsen etu voimakkaasti puoltaa adoptiota*.12—17 §
(Kuten HE)

3 luku

Adoption oikeusvaikutukset18—20 §
(Kuten HE)

4 luku

Adoptioneuvonta21—26 §
(Kuten HE)

27 §

Lapsen sijoittaminen

Sijoitettaessa lasta adoptiotarkoituksessa adoptionhakijoiden luokse on mahdollisuuksien mukaan noudatettava seuraavia periaatteita:

(1 kohta kuten HE)

2) lapsi sijoitetaan perheeseen, jossa hän saa kaksi adoptiovanhempaa, jollei ole *lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä* sijoittaa häntä yhden vanhemman perheeseen;

(3—5 kohta kuten HE)

(2 mom. *poist.*)

(2 mom. kuten HE:n 3 mom.)

28—30 §
(Kuten HE)

5 luku

Kansainvälinen adoptiopalvelu

31—38 §
(Kuten HE)

6 luku

Lupamenettely adoptioasioissa

39 §

Lupavaatimus

(Poist.) Jos adoptionhakijalla tai alle 18-vuotiaalla lapsella taikka molemmilla on asuinpaikka Suomessa, hakija ei saa ottaa lasta luokseen adoptiotarkoituksessa, adoptionevannon antaja ei saa sijoittaa lasta adoptiotarkoituksessa hakijan luokse eikä palvelunantaja saa välittää hakijaa lapselle, ellei hakijalla ole adoptiolupaa.

(2 mom. kuten HE)

(3 mom. poist.)

40—50 §
(Kuten HE)

7 luku

Adoption vahvistaminen

51—57 §
(Kuten HE)

8 luku

Adoptiolapsen oikeus pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaansa

58—64 §
(Kuten HE)

9 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

65—84 §
(Kuten HE)

10 luku

Adoptioasioiden hallinto

85 §
(Kuten HE)

86 §

Adoptiolautakunta

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Lautakunnassa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä tarpeellinen määrä muita jäseniä. Viimeksi mainituista jäsenistä kullakin on henkilökohtainen varajäsen. (Uusi 3 mom.)

Valtioneuvosto määrää lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan sekä jäsenet ja varajäsenet enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Jos lautakunnan puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, jäsen tai varajäsen eroaa tai kuolee kesken toimikauden, sosiaali- ja terveysministeriö määrää hänen tilalleen uuden puheenjohtajan, varapuheenjohtajan, jäsenen tai varajäsenen jäljellä olevaksi toimikaudeksi. (Uusi 4 mom.)

(5 mom. kuten HE:n 3 mom.)

Lautakunnan (poist.) kokoonpanosta, jaostoista ja tehtävistä sekä toiminnan muusta järjestämisestä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

87—91 §
(Kuten HE)

11 luku	12 luku
Erinäiset säännökset	Voimaantulo ja siirtymäsäännökset
92—97 § (Kuten HE)	98—103 § (Kuten HE)

8.
Laki
rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
*muutetaan rikoslain (39/1889) 22 luvun 6 §, sellaisena kuin se on laissa 373/2009, ja
 lisätään 25 lukuun uusi 3 b ja 3 c § seuraavasti:*

22 luku	<i>hankkimisesta</i> sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (2 mom. kuten HE)
Sikiön, alkion ja perimän loukkaamisesta	3 c §
6 § (Kuten HE)	<i>Laiton adoptiovälitys</i>
25 luku	Jos joku muu kuin lapsen huoltaja <i>taikka muu kuin adoptiolain 22 §:ssä tarkoitettu adoptio-neuvonnan antaja tai 32 §:ssä tarkoitettu palvelunantaja</i> sijoittaa <i>kahdeksaatoista vuotta nuoremman</i> lapsen adoptiotarkoituksessa yksityiskodissa kasvatettavaksi tai muulla tavalla järjestää toiselle mahdollisuuden adoptoida lapsi, hänet on tuomittava <i>laittomasta adoptiovälityksestä</i> sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (2 mom. kuten HE)
Vapauteen kohdistuvista rikoksista	Voimaantulosäännös (Kuten HE)
3 b §	
<i>Laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen</i>	
Joka (1 ja 2 kohta kuten HE) saa toisen antamaan <i>adoptiolain 10 §:n 1 momentissa, 11 §:n 1 momentissa tai 13 §:n 3 momentissa tarkoitettun</i> suostumuksen <i>kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen</i> adoptioon, on tuomittava <i>laittomasta adoptiosuostumuksen</i>	

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että oikeusministeriö seuraa ja arvioi adoptionhakijan enimmäisikää koskevan vaatimuksen samoin kuin adoptionhakijan enim-

mäisikää sekä adoptionhakijan ja adoptoitavan lapsen enimmäisikäeroa koskevien vaatimusten yhtäaikaisen voimassaolon vaikutuksia ja antaa laki-valiokunnalle vuoden 2014 loppuun mennessä selvityksen asiasta.

Helsingissä 30 päivänä marraskuuta 2011

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Anne Holmlund /kok
vpj. Lars Erik Gästgivers /r
jäsen. James Hirvisaari /ps
Johanna Jurva /ps
Suna Kymäläinen /sd
Markku Mäntymaa /kok
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Aino-Kaisa Pekonen /vas

Jaana Pelkonen /kok
Arto Pirttilahti /kesk
Kristiina Salonen /sd
Jani Toivola /vihr
Kari Tolvanen /kok
Ari Torniainen /kesk
Kaj Turunen /ps
Peter Östman /kd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.

VASTALAUSE

*Perustelut**Lapsen etu*

Adoptiolainsäädännön uudistuksen tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista adoptioasioissa. Adoption lähtökohtana tulee poikkeuksetta olla lapsen etu, ja kaikkien adoptioasiasia käsittelevien tahojen tulisi arvioida adoptiota nimenomaisesti lapsen näkökulmasta.

Sijoittaminen

Lapsi tulisi sijoittaa niiden hakijoiden luokse, joilla arvioidaan olevan parhaat edellytykset huolehtia hänen hyvästä hoidostaan ja kasvatuksesta, sekä lapsi tulisi sijoittaa kahden vanhemman perheeseen, jollei ole erityisen painavia syitä sijoittaa häntä yhden hakijan perheeseen. Tällaisena erityisen painavana syynä voidaan pitää esimerkiksi sukulaisuutta tai lapsen ja hakijan välistä läheistä sidettä, joka on syntynyt muussa kuin adoptiotarkoituksessa.

Katsomme, että lapsen etu toteutuu keskimäärin parhaiten, kun adoptoivana tahona on avio-
pariperhe, jossa lapsi saa sekä isän että äidin. Lapselle ei ole yhtä edullista se, jos hän saa adoptiossa vain yhden vanhemman tai jos hän saisi kaksi samaa sukupuolta olevaa vanhempaa, koska tällöin ottovanhemmudesta jäisi puuttumaan kokonaan toinen sukupuoli ja sen tuomat lapsen kehitystä monipuolistavat perhe-
suhde-elämykset.

Adoptoitava lapsi on jo lähtökohtaisesti kriisitilanteessa omassa elämässään ja jää pysyvästi ilman omia biologisia vanhempiaan. Hän tarvitsee sekä kasvatusvanhemmiltaan että myös muulta elinympäristöltään tavanomaistakin enemmän turvallisuuden- ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta tasapainoisen kasvun turvaamiseksi. Sen vuoksi adoptiossa olisi ylipäätään vältettävä tilannetta, jossa lapsen elämään tulee ylimääräisiä erilaisuustekijöitä.

Vanhemmuus ei ole tasa-arvokysymys vaan elämänmittainen ihmissuhde- ja vastuukysymys. Vanhemmuus ei ole oikeus vaan etuoikeus. Adoptiotoiminnassa ei milloinkaan saa olla kysymys aikuisten oikeudesta saada lapsi, vaan aina lapsen oikeudesta saada perhe, jossa on mahdollisimman vakaat ja turvalliset edellytykset lapsen kasvamiselle. Näin ollen adoptiolakiin on kirjattava ensisijaiseksi sijoitusperheeksi perhe, jossa on isä ja äiti, vaikka muu menettely ei tällä hetkellä olekaan mahdollista muutoin kuin erityistapauksissa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valiokunnan mietintö hyväksytään muutoin sellaisenaan paitsi 2. lakiehdotuksen 4 luvun 27 §:n 1 momentin 2 kohta muutettuna (Vastalauseen muutosehdotus).

*Vastalauseen muutosehdotus**2. lakiehdotus*

27 §

Lapsen sijoittaminen

Sijoitettaessa lasta adoptiotarkoituksessa adoptionhakijoiden luokse on mahdollisuuksien mukaan noudatettava seuraavia periaatteita:

(1 kohta kuten LaVM)

2) lapsi sijoitetaan *kahden vanhemman* perheeseen, jossa hän saa *isän ja äidin*, jollei ole lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä sijoittaa häntä yhden vanhemman perheeseen;

(3—5 kohta kuten LaVM)

(2 mom. kuten LaVM)

Vastalause

LaVM 9/2011 vp — HE 47/2011 vp

Helsingissä 30 päivänä marraskuuta 2011

James Hirvisaari /ps
Johanna Jurva /ps
Kaj Turunen /ps